

УДК 321.64:316.75

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.60.39>

ТОКСИЧНА ЛОЯЛЬНІСТЬ: КУЛЬТ ВОЖДЯ ЯК ЧИННИК ЗАНЕПАДУ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ

Тетяна Костюк

*Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
факультет суспільно-гуманітарних наук, кафедра політології та соціології
вул. Левка Лук'яненка, 13-Б, 04212, м. Київ, Україна*

Олена Іщенко

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
філософський факультет, кафедра філософії гуманітарних наук
вул. Володимирська, 60, 01033, м. Київ, Україна*

Вікторія Пугач

*незалежний дослідник
вул. Степана Рудницького, 5, 03195, м. Київ, Україна*

Елітологічна тематика є однією з магістральних дослідницьких напрямків політичної науки. Дослідження еліт дає змогу глибше зрозуміти логіку політичних процесів та явищ, відіграє важливу роль у розкритті природи політичного лідерства, в тому числі феномену культу вождя як крайньої форми персоналізованої політичної влади. Під певним кутом зору, автори даної статті аналізують процес деструктивної трансформації політичної еліти. В цьому контексті основний наголос робиться на взаємозв'язку між культовими практиками та деградацією політичної еліти. Стверджується, що абсолютна лояльність політичного оточення лідера стає каталізатором формування культу вождя та інституалізації персоналістського політичного режиму, атрибутивними характеристиками якого є монополізація прийняття рішень, владно-політичне свавілля, сервільність політичної еліти. Автори статті підкреслюють, що імператив абсолютної лояльності, який домінує в умовах персоналістського політичного режиму, нормує практики, пов'язані з критичним зниженням якості політичної еліти, її владно-управлінського та творчого потенціалу. В результаті, цінність політичної еліти визначається її лояльністю до вождя. Останній вбачає в ній виключно провідника своєї волі, впливу та політики. За таких обставин, політична еліта прагне презентувати себе як політично безпечну для вождя групу, уникаючи будь-якого конфлікту та дисонансу з його волею і тим самим вона деградує від «правлячого класу» до «обслуговуючого класу», функціональне призначення якого полягає у легітимації волі вождя. В цьому, на думку авторів статті, має прояв одна з деструктивних форм діяльності політичної еліти з точки зору її справжньої природи та покликання.

Стаття демонструє, що в умовах персоналістського режиму лояльність, як важлива політична чеснота набуває соціально злякисного характеру, наслідком якої є «спотворена політична еліта», головною умовою існування та модусом політичного буття якої стає гіпертрофована лояльність й беззастережна відданість вождю.

Ключові слова: абсолютна лояльність, культ вождя, культові практики, персоналістський режим, політична влада, політична еліта.

Постановка проблеми. Проблема політичної еліти належить до переліку найбільш дискусійних і водночас фундаментальних у політичній науці, адже будь-яке суспільство, досягнувши певного рівня розвитку, має правлячу меншість, яка «виконує усі політичні

функції, монополізує владу та користується перевагами, які надає влада»; саме в руках цієї меншості впливових осіб, яким, добровільно чи недобровільно, підпорядковується більшість, знаходиться управління державою [1, с. 50]. Як відомо, засновники теорії еліт (В. Парето, Г. Моска, Р. Міхельс) заперечували можливість егалітарних та цілком демократичних суспільств, вважаючи це ілюзією та ідеологічним мрійництвом. Особливо категоричним був представник італійської школи елітизму В. Парето, який засуджував демократію як шахрайську «нісенітницю» [2, с. 11] та з великою недовірою і пересторогою ставився до масової політичної участі. Показовим, в цьому контексті, є фрагмент дискусії В. Парето з британським філософом Дж. С. Міллем, в межах якої італієць вказує на наявність протиріччя у прагненні Мілля передати політичну владу «найбільшій кількості» та одночасному захисті «свободи», яка несумісна з упередженнями, почуттями та інтересами цієї «найбільшої кількості». Усвідомлення цього протиріччя, на переконання Парето, дало б змогу Міллю «передбачити, що свобода, якою він її уявляв, поступово занепадатиме, оскільки суперечитиме рушійним мотивам класу, що мав стати правлячим» [3, с. 194–195]. В результаті, склалося конвенційне академічне уявлення про засновників елітарної теорії, як вкрай консервативних, антидемократичних представників політичної науки, які виступали за обмеження участі народних мас у політиці. Втім, на переконання деяких сучасних науковців, елітологічні дослідження В. Парето, Г. Моска та Р. Міхельса були спрямовані проти плутократії, націлені на спростування ідеї виборів як прояву народного суверенітету, що сприяють демократії. Кожен з них аналізував різні аспекти представницької політики, щоб виявити, як вибори посилюють домінування еліти над більшістю. Такі процедури, на їх думку, не забезпечують ані інтересів більшості, ані адекватного обмеження влади лідерів. Так, В. Парето наголошував на зв'язку між правлячою та неправлячою елітами, тим самим демонструючи наявність залежності політиків, зумовлену парламентськими виборами, від фінансових та військових елітарних кіл. У свою чергу Г. Моска детально проаналізував використання правлячою меншістю представницьких інституцій для розширення свого доступу до збагачення і, як наслідок, консолідації своєї влади, легітимізуючи це «демократичним» фасадом. Натомість Р. Міхельс на підставі ретельного дослідження структури політичних партій, доходить обґрунтованого висновку про обов'язковість плутократичного характеру організації для просування своїх політичних програм та платформ, що унеможливило егалітарний розподіл ресурсів й влади [4, с. 7].

Безумовно, з моменту появи теорії еліт, елітоцентричне розуміння політики та суспільства зазнало помітних змін й вдосконалення. За спостереженнями австралійського соціолога польського походження Я. Пакульські, концепції еліт стали більш нейтральними, в межах яких політичні еліти визначаються як мережа окремих осіб, невеликих, відносно згуртованих та стабільних груп, які мають значну владу щодо прийняття рішень. Крім цього, основні положення класичної теорії еліт були узагальнені і зведені до наступних тез: (1) в усіх великих суспільствах, особливо в сучасних національних державах, влада зосереджена на верхівці організаційної ієрархії в руках еліт; (2) у таких суспільствах влада переважно передається зверху вниз; (3) у всіх великих суспільствах основні соціально-політичні процеси та їх наслідки, зокрема тип політичного режиму, детермінуються характеристиками і діями еліт. Подібне узагальнення, стверджує Я. Пакульські, сприяє звільненню теорії еліт від низки сумнівних концептуальних припущень та ідеологічної забарвленості, що підвищує її переконливість [2, с. 12–13]. Між тим, незважаючи на відсутність дефіциту уваги до феномену політичної еліти з боку дослідників, наявність цілого масиву наукових праць, які охоплюють різноманітні аспекти процесів формування, функціонування, механізму рекрутування й зміни політичної еліти, її структури, атрибутивних характеристик, на

периферії наукового інтересу залишається низка проблемних питань, пов'язаних з деградацією політичної еліти, втрати нею суб'єктності та зростання дисфункціональних явищ. В рамках даного виміру елітологічного дослідження особливої наукової актуальності та практичної значущості набуває питання деструкції політичної еліти, що обумовлена надмірною персоналізацією політичної влади. Отже, мета даної статті полягає у дослідженні впливу культових практик на процес деструктивної трансформації політичної еліти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний елітологічний дискурс представлений широким спектром наукових доробків, в межах яких досліджуються найрізноманітніші аспекти, пов'язані з ревізією класичних елітарних концепцій, процесами транснаціоналізації політичної еліти, її функціонального призначення в сучасному світі. Останніми роками спостерігається помітне зростання академічного інтересу до процесів елітної трансформації в контексті посилення популістських тенденцій й деградації ліберально-демократичних процедур та інституцій. Так, зокрема, американська дослідниця Н. Піано, на підставі аналізу класичної теорії еліти, висуває альтернативну думку, згідно з якою основною метою «теоретиків еліти» (Г. Моска, В. Парето, Р. Міхельс) було обґрунтування необхідності стримування плутократії в епоху масової політики. Американські науковці С. Левіцькі, Д. Зіблатт проблему політичної еліти та політичного лідерства розглядають в контексті існування реальної загрози перетворення США з «лабораторії демократії» на «лабораторію авторитаризму». Окремим сегментом елітологічних досліджень є ряд наукових розвідок, які присвячені деструктивному лідерству. Різнманітні аспекти даної проблеми презентовані у працях американських дослідників Н. Кох, Ч. Кребтрі, Х. Л. Керна, Х. Маркеса, канадських науковців Д. Л. Полхус, К. М. Вільямса та інших.

Елітологічна проблематика у вітчизняній політичній науці представлена науковими працями таких українських дослідників, як М. Головатий, Д. Горбач, М. Козловець, Л. Кочубей, О. Науменко та багатьох інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характерологічною особливістю персоналізації політичної влади є зростання ролі та вагомості окремого політичного актора порівняно з колективним політичним суб'єктом. Крайнім проявом персоналізації політичної влади є культ вождя, притаманний здебільшого недемократичним політичним режимам, хоча «ембріональні культи існують навіть у відносно відкритих, демократичних політичних системах» [5, с. 7]. Так, до прикладу, під час виборчої кампанії 2013 р. у Німеччині значний політичний резонанс та обурення з боку опозиційних сил викликав передвиборчий плакат площею 2400 кв.м., на якому крупним планом було зображено характерний жест канцлерки Німеччини – так званий «ромб/діамант Меркель» – із написом: «Німеччина в надійних руках». Опоненти звинуватили правлячу партію і особисто А. Меркель у створенні «культу особистості», зокрема один із функціонерів СДПН заявив, що плакат відображає «жахливий культ особистості». В свою чергу, німецький професор О. Нідермаєр наголосив, що Меркель перетворюється на ікону, коментуючи заяву ХДС про те, що гігантське зображення рук репрезентує її «як матір нації, яка бере Німеччину за руку і веде її через кризу» [6]. На думку багатьох дослідників, культові практики мають місце і у політичному житті найбільшої демократії світу – Індії. Зокрема, сучасний індійський історик Р. Гуха зазначає, що з травня 2014 р. і правляча партія, і уряд перебувають у полоні бажань, а іноді і примх однієї людини – прем'єр-міністра Індії Н. Моді. Навколо Моді створено надзвичайний культ особи, що має прояв як у державній, так і партійній пропаганді, у похвальних панегіриках преси, у захопленні його реформаторством з боку провідних підприємців, знаменитостей та спортивних зірок Індії. В якості ілюстрації, індійський дослідник наводить слова судді Верховного суду А. Мішра, який у 2020 р. заявив, що Моді є «міжнародно

визнаним провидцем», «універсальним генієм», який «мислить глобально, а діє локально». Навіть вказується і на те, що громадяни Індії вакцинуючись проти COVID-19 отримували сертифікати з фотографією прем'єр-міністра Моді. Так, за словами Р. Гуха, культ Моді призвів до послаблення, якщо не до знищення, п'яти ключових інституцій, які покликані запобігати персоналізації політичної влади та зростанню авторитаризму [7]. Сьогодні більшість аналітиків, експертів дотримуються думки, що нинішній президент США Д. Трамп виявляє риси, притаманні культовому лідеру. Власне і сам Трамп неодноразово це визнавав, коли, наприклад, на одному з передвиборчих мітингів заявив, що міг би «стати посеред 5-ї авеню та вистрілити в когось», не втративши при цьому підтримки виборців [8].

Найбільш часто феномен «культ вождя» пояснюється нарцисизмом й манією величчя лідера. Наприклад, соціальний психолог Е. Фромм, звертаючись до особи Й. Сталіна як прикладу «психічного та фізичного садизму», підкреслював його «бажання показати людям, що він має абсолютну владу та контроль над ними...має владу Бога над життям і смертю, силу природи – створювати і знищувати, завдавати болю й зіцлювати» [9, с. 288]. Американський професор психоаналізу В. Лангер, автор доповіді «Психологічний аналіз А. Гітлера» (1943), яка впродовж тридцяти років була під грифом «секретно», наголошував, що Гітлер вірить у власну величчя, він переконаний у тому, що його послало Провидіння виконати певну місію [10]. Разом з тим, слід наголосити, що наявність відповідних рис у політичного лідера не може розглядатися як самодостатня умова виникнення культу вождя. Формування та утвердження останнього потребує лояльності, яка має партикуляристський характер і спрямована виключно на конкретну особу – лідера. В цьому аспекті досить репрезентативним є приклад політичного, державного діяча Веймарської республіки та Третього Райху А. Гітлера, у якого, за словами британського історика Я. Кершоу, у 1920-х рр. увявлення про самого себе ще було досить далеким від культу фюрера. Навіть у перші роки Третього рейху така стриманість все ще мала місце, незважаючи на «категоричну егоцентричну нетерпимість до будь-якої форми критики чи інакомислення», що було однією з стійких рис характеру Гітлера [11, с. 113]. Тож, саме лояльність політичного оточення лідера стає каталізатором культових практик, які набувають форми надмірної персоналізації політичної влади.

«Інстинкт товариськості», як визначив лояльність австралійський професор філософії Р. Евін, забезпечує від гоббсівського природного стану – «війни усіх проти усіх». Це емоційні зв'язки і зобов'язання, більш фундаментальні, аніж формальні договірні відносини. Ці зобов'язання мають прояв в тому, що лояльна особа готова підпорядковувати власні інтереси інтересам об'єкта своєї лояльності, що сприяє зменшенню суперечок та протиріч, спричинених конфліктом інтересів [12, с. 4]. В цьому аспекті лояльність має позитивну конотацію, оскільки уможливорює запровадження і дотримання морально-етичних та інших норм, необхідних для соціального життя. У політиці лояльність часто розглядається як чеснота, що демонструє підтримку, спільність поглядів, солідарність й консолідованість. В той же час у політичному контексті лояльність може набувати соціально злоякісного характеру, породжувати негативні наслідки, пов'язані з редукцією політичної поведінки до примітивних егоїстичних інтересів та цілей, сприяти політичному конформізму, перетворенню політичного конкурента на ворога, формуванню атмосфери недовіри й страху. Така лояльність, контрастуючи з ідеєю загального блага, втрачає морально-етичну обґрунтованість, ігнорує ціннісні імперативи та відповідальність, зневажає принципи справедливості, свободи та рівності, підмінюючи їх безумовною відданістю об'єкту лояльності. Вочевидь, мотиви лояльності політичної еліти до лідера можуть бути різними – від меркантильних міркувань особистої вигоди, забезпечення свого статусу/посади, внутрішньогрупової конкуренції до

широї ідеологічної підтримки або ж політичної симпатії. Проте, незалежно від мотивів, коли лояльність політичної еліти набуває характеру «сліпої відданості», безумовної вірності та беззастережної підпорядкованості об'єкту лояльності, створюється нова реальність, де лідер постає в якості «геніального державного мужа, який будує велику політичну справу» і котрий має «царський інстинкт, який підказує йому, що він має бути вождем, бо така його природа» [13, с. 213–214]. Підсумком абсолютної лояльності політичної еліти до лідера є зміцнення його одноосібної влади, інституалізація персоналістського політичного режиму, специфічними особливостями якого є монополізація прийняття рішень, владно-політичне свавілля, сервільність політичної еліти. Остання, потрапивши в пастку власної абсолютної лояльності, в умовах персоналістського політичного режиму деградує з рівня «правлячого класу» до рівня «обслуговуючого класу», функціональне призначення якого полягає у легітимації волі вождя, засобом поширення його культу. Описуючи роль політичної еліти часів культу Й. Сталіна, австралійський політолог Г. Джилл підкреслював, що усі її представники публічно виступали як «головні речники культу», їх виступи були сповнені вихвалянням ролі Сталіна як центральної постаті всіх радянських звершень та досягнень. Для провідних політичних діячів складовою їх обов'язків було просування культу вождя. І хоча цей обов'язок не був формально закріплений, така поведінка була обов'язковою для тих, хто намагався не потрапити в немилість «великого вождя» [14, с. 3]. За умов, коли культ вождя вимагає не просто мовчазної згоди, а цілковитої гіпертрофованої відданості спостерігається критичне зниження якості політичної еліти, яка вже змушена вдаватися до «систематичного вихваляння» вождя, брати участь у ритуалах лояльності заради забезпечення власного політичного, а іноді й фізичного виживання. За таких обставин політична еліта прагне презентувати себе як політично безпечну для вождя групу, уникаючи будь-якого дисонансу з його волею ціною відмови від новаторства, ініціативності, хоробрості, реалістичних суджень, професіоналізму та інших «якостей досконалості», які сприяють ефективному управлінню державою. В результаті, головним принципом елітоутворюючого процесу за персоналістського режиму стає абсолютна лояльність лідеру. Така ситуація, за словами згаданого вище індійського дослідника Р. Гуха, спостерігається в Індії, де критерієм призначення на провідні державні посади виступає лояльність до прем'єр-міністра Н. Моді, а не компетентність [7]. Відомо, що найбільше у стосунках з іншими нинішній президент США Д. Трамп також цінує лояльність. На підтвердження цього американський політолог О. Сарат наводить слова Трампа, які він сказав на початку свого першого президентського терміну тодішньому директору ФБР Д. Комі: «Мені потрібна лояльність, я очікую лояльності». Як вказує Сарат, це був не поодинокий випадок, раніше Трамп писав: «Я ціную лояльність понад усе – більше ніж розум, більше ніж цілеспрямованість і більше, ніж енергію». Крім цього, Трамп схвально відгукнувся у свій час про адвоката Р. Кона, за його лояльність, зазначивши: «Просто порівняйте це з усіма сотнями «поважних» хлопців, які будують свою кар'єру, вихваляючись своєю безкомпромісною чесністю, але які абсолютно не мають лояльності» [15]. Як стверджує політичний оглядач М. Круз, «за 241-річну історію США ще не було головнокомандувача, який би сприймав лояльність і намагався використовувати та нав'язувати її так, як це робив Дональд Трамп». В якості переконливих прикладів Круз згадує епізоди «екстраординарного звільнення» директора ФБР Д. Комі на 110-й день після вступу Трампа на посаду президента, засідання уряду у стилі «Дорогий лідер» [16].

Отже, можна констатувати, що імператив абсолютної лояльності, який домінує у персоналістських режимах, провокує деструктивну трансформацію політичної еліти, її моральне та професійне спустошення. Зрештою постає «спотворена політична еліта»,

у якої паралізована політична воля, відсутні впевненість та стратегічне мислення, натомість цінність її визначається лише одним – лояльністю до вождя, який бачить в ній винятково провідника своєї волі, впливу та політики. Політична еліта стає заручником навмисно сконструйованого культу вождя, традиційні роль й значення якої зазнають драматичного перетворення в контексті зміцнення влади вождя і ствердження персоналістського режиму.

Список використаної літератури

1. Mosca G. The Ruling class (*Elementi di Scienza Politica*). New York and London: Mc Graw-Hul Book Company, Inc., 1939. 514 pp. URL: http://davidmhart.com/liberty/ClassAnalysis/Books/Mosca_RulingClass1939.pdf (дата звернення: 04.05.2025).
2. Pakulski J. The Development of Elite Theory. *The Palgrave Handbook of Political Elites* / ed. H. Best and J. Higley. London, 2018. P. 9–16. URL: <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/62125/1/350.pdf.pdf> (дата звернення: 04.05.2025).
3. Pareto V. The Mind and Society (*Trattato di Sociologia generale*) / ed. A. Livingston. New York: Harcourt, Base and Company, 1935. Vol. 1. Non-Logical Conduct. 497 pp. URL: <https://archive.org/details/mindsocietytratt01pare/page/496/mode/2up?ref=ol&view=theater> (дата звернення: 06.05.2025).
4. Piano N. Democratic elitism : the founding myth of American political science. London: Harvard University Press, 2025. 256 pp.
5. Rees E.A. Introduction: Leader Cults, Varieties and Preconditions. *The Leader Cults in Communists Dictatorships: Stalin and the Eastern Bloc*. / ed. B. Apor, J. C. Behrends, P. Jones and Rees E.A. New York, 2002. P. 1–26.
6. Huge Merkel hand poster sparks outcry. *The Local*. 2013. 4 Sep. URL: <https://www.thelocal.de/20130904/51749> (дата звернення 07.05.2025).
7. Guha R. The Cult of Modi: How India's prime minister dismantled the world's largest democratic experiment. *Foreign Policy*. 2022. 4 Nov. URL: <https://foreignpolicy.com/2022/11/04/modi-india-personality-cult-democracy/> (дата звернення 07.05.2025).
8. CNN. Trump: I could shoot somebody and not lose voters, 2016. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iTACH1eVIaA> (дата звернення 10.05.2025).
9. Fromm E. The anatomy of human destructiveness. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1973. 521 pp. URL: <https://archive.org/details/ErichFrommTheAnatomyOfHumanDestructiveness/page/n3/mode/2up> (дата звернення 10.05.2025).
10. Langer W. C. A psychological analysis of Adolf Hitler: his life and legend. M. O. Branch Office of Strategic Services Washington, D. C. URL: <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP78-02646R000600240001-5.pdf> (дата звернення 11.05.2025).
11. Kershaw I. El mito de Hitler. Imagen y realidad en el Tercer Reich. Barcelona: Paidós, 2003. 374 p. URL: <https://cursoshistoriavdemexico.wordpress.com/wp-content/uploads/2018/09/kershawian-el-mito-de-hitler-imagen-y-realidad-en-el-tercer-reich.pdf> (дата звернення 11.05.2025).
12. Ewin R.E. Loyalty: The Police. *Criminal Justice Ethics*. 1990. Vol. 9, no. 2. P. 3–15. URL: <https://doi.org/10.1080/0731129X.1990.9991877> (дата звернення 10.05.2025).
13. Зонтгаймер К. Як нацизм прийшов до влади. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2009. 320 с.
14. Gill G. The Stalin Cult as Political Religion. *Religions*. 2021. Vol.12: 1112. P. 1–9. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel12121112>.
15. Sarat A. Loyalty, Democracy, and the Future of American Politics. *Fulcrum*. 2025. Feb. 04. URL: <https://thefulcrum.us/ethics-leadership/donald-trump-and-loyalty> (дата звернення 18.05.2025).
16. Kruse M. «I Need Loyalty». *PoliticoMagazine*. 2018. March/April. URL: <https://www.politico.com/magazine/story/2018/03/06/donald-trump-loyalty-staff-217227/> (дата звернення 18.05.2025).

TOXIC LOYALTY: THE CULT OF THE LEADER AS A FACTOR IN THE DECLINE OF THE POLITICAL ELITE

Tetiana Kostiuk

*Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University,
Faculty of Social Sciences and Humanities, Department of Political Science and Sociology
Levka Lukianenka str., 13-B, 04212, Kyiv, Ukraine*

Olena Ishchenko

*Taras Shevchenko Kyiv National University,
Faculty of Philosophy, Department of Philosophy of the Humanities
Volodymyrska str., 60, 01033, Kyiv, Ukraine*

Viktoriia Puhach

*independent researcher
Stepan Rudnytskyi str., 5, 03195, Kyiv, Ukraine*

Thematic focus on political elites is one of the central research directions in political science. The study of elites enables a deeper understanding of the logic of political processes and phenomena, and plays a crucial role in revealing the nature of political leadership, including the phenomenon of the cult of the leader as an extreme form of personalized political power. The analytical perspective adopted by the authors of this article primarily focuses on examining the process of the destructive transformation of the political elite. In this context, the main emphasis is placed on the relationship between cult practices and the degradation of the political elite. It is argued that the absolute loyalty of the leader's political entourage becomes a catalyst for the formation of a cult of the leader and the institutionalization of a personalist political regime, the defining features of which include monopolization of decision-making, political arbitrariness, and the servility of the political elite. The authors of the article emphasize that the imperative of absolute loyalty, which dominates in the conditions of a personalist political regime, normalizes practices associated with a critical decline in the quality of the political elite, its administrative competence, and creative potential. As a result, the value of the political elite is determined by its loyalty to the leader, who sees it solely as a conduit of his will, influence, and policy. Under such circumstances, the political elite seeks to present itself as a politically safe group for the leader, avoiding any conflict or dissonance with his will. In doing so, it degrades from a «ruling class» to a «servicing class», whose functional role lies in legitimizing the leader's will. In this, according to the authors, lies one of the destructive forms of political elite activity, from the perspective of its true nature and vocation. The article demonstrates that in a personalist regime, loyalty – while an important political virtue – acquires a socially malignant character, the consequence of which is a «distorted political elite», whose very existence and mode of political being are defined by hypertrophied loyalty and unconditional devotion to the leader.

Key words: absolute loyalty, cult of the leader, cult practices, personalist regime, political power, political elite.